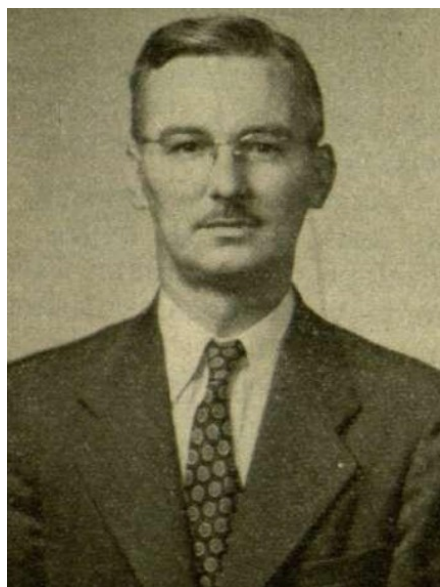


Ambrus László

Lelkész, FBI-ügynök, vállalkozó – Stephen Sziarto három élete

Stephen Sziarto 1910. január 31-én született West Virginia állam déli részén, egy Elkhorn nevű szénbányász-településen, magyar bevándorló szülők gyermekeként. Gyerekkorát a szintén ebben az államban található Pocahontas városában töltötte. Az angol mellett magyarul is folyékonyan beszélt, bár Magyarországon soha nem járt. Ahogy Fejős Zoltán néprajztudós egy 2017-ben megjelent tanulmányában fogalmaz vele kapcsolatban, Stephen „...megtestesítette az amerikai magyar kettős identitás eszményét.”¹ Erről a három különböző területen – református lelkészként, a Szövetségi Nyomozóiroda különleges ügynökeként, valamint erdőgazdálkodással foglalkozó vállalkozóként – is helytállt, érdekes életutat bejárt amerikai magyarról több dokumentum is található az American Hungarian Foundation Hungarian Heritage Center levéltárában, New Brunswickban.² Ez az írás részben e dokumentumok alapján, részben pedig internetes adatbázisokban, illetve a Vasváry-gyűjteményben elérhető források alapján készült.

A református lelkész



A Sziartó család lakóhelye egy tipikus szénbányász közösség volt. Stephen szülei viszont nem a rendkívül nehéz fizikai munkával és rövid várható élettartammal járó szénbányász életet szánták neki. Fiukat egyetemre küldték, Stephen 1931-ben szerzett – egyébként szociológia szakos³ – alapidiplomát a Pennsylvania állambeli Lancasterben található Franklin & Marshall College-ben. Ezután 1934-ben a teológiai szemináriumot is elvégezte a Lancaster Theological Seminaryban,⁴ a pennsylvaniai Központi Egyházmegye pedig még ebben az évben lelkésszé is szentelte.⁵ Ezután visszatért West Virginiába, ahol 1934–1935 folyamán a logani egyházban teljesített lelkési szolgálatot. 1935 nyarán Ohio államba költözött, ahol a Conneaut, Ashtabula és Fairport

1. kép: Stephen Sziarto arcképe a Vasváry-gyűjteményben (lásd: 5. lábjegyzet)

¹ Fejős Zoltán: „A szentegyház alapköve letéetett.” Emlékezés, emlékeztetés, rekonstrukció – egy alapköirát három olvasata. *Ethnographia*, 128 (2017/4). p. 618.

² A kutatóút a Fulbright Bizottság predoktori (VSR) ösztöndíjának támogatásával valósul meg.

³ Az American Hungarian Foundation Levéltára, Hungarian Heritage Center, New Brunswick, New Jersey. ARCH 1.1.1 I2, Box 3, Bethlen Collection, Church Records – UCC Ohio. Columbus, Ohio Anniversary Books, etc. 1913–1996.

⁴ Magyar Reformátusok Lapja, 1986. november. p. 5.

⁵ Vasváry-gyűjtemény, Somogyi-könyvtár, Szeged. SZ3/b:4. Lapkivágat Sziartó Istvánról.

református közösségeiből alakult, ún. „tóparti hármás egyház”⁶ lelkésze lett. Az itt töltött egy év folyamán, 1936. január 29-én megnősült, felesége a szintén már Amerikában (a Connecticut állambeli Fairfieldben) született, magyar származású, és magyarul kiválóan beszélő Nagy Margit (Margaret Nagy) volt. Házasságukból egy fiuk és egy lányuk született. 1936 júniusában Sziarto elhagyta a tóparti egyházat, hogy segédlelkészi állást vállaljon Clevelandben, amit aztán három éven keresztül töltött be.⁷

1939. április 2-ától a columbusi magyar egyház lelkészeként dolgozott.⁸ A helyi református egyház 10. lelkészeként éppen 10 éven keresztül, 1949-ig irányította aktívan a hitéletet. Érdekesség, hogy ő volt a közösség első amerikai születésű lelkésze.⁹ A columbusi magyar egyház fennállásának 75. évfordulójára, 1981-ben kiadott emlékfüzetben „fiatal és energikus” lelképásztornak írják le, aki „jelentős sikereket ért el a gyülekezet tagságának gyarapításában.” Lelkészsége idején duplájára növelték a templom udvarának méretét, utcai lámpákat állítottak fel körülötte, a templomtornyot rézzel vonták be, csúcsára rézgömböt helyeztek, az udvari illemhelyet pedig angol rendszerűre cserélték. Elfogadták a gyülekezet új alkotmányát, új, hatékonyabb módszert vezettek be a heti pénzadományok gyűjtésére, és elindították az egyház heti értesítőjét is.¹⁰



2. kép: A templom képe a 75 éves jubileumi kiadványban (lásd: 9. lábjegyzet)

1941 végén, Pearl Harbor után önként jelentkezett katonai szolgálatra az amerikai haditengerészethez, de jelentkezését elutasították. Ennek oka egyházi munkája volt. A bevonuláshoz ugyanis az egyház engedélyére lett volna szüksége. Egy, a szövetségi kormány és az egyházak között létrejött egyezség értelmében igyekeztek megakadályozni azt, hogy bármely felekezet vagy népcsoport túlsúlyba kerüljön a többivel szemben. Egyrészt ennek szellemében, másrészt azzal az indoklással, hogy kétnyelvű gyülekezetet vezet, s emiatt nagyon nehéz lenne távollétében pótolni, az Ohio állambeli Columbus egyházmegyéje nem engedélyezte számára a bevonulást.¹¹

⁶ Amerikai Magyar Népszava, 1929. december 3. p. 2.

⁷ AHF, ARCH 1.1.1 I2, Box 3. i. m.

⁸ Society of Former Special Agents of the FBI. Second Edition. Turner Publishing Company, Paducah, KY. 1998. p. 235.

⁹ AHF, ARCH 1.1.1 I2, Box 3. i. m; The First 75 Years of the Hungarian Reformed United Church of Christ, 1981.

¹⁰ Uo.

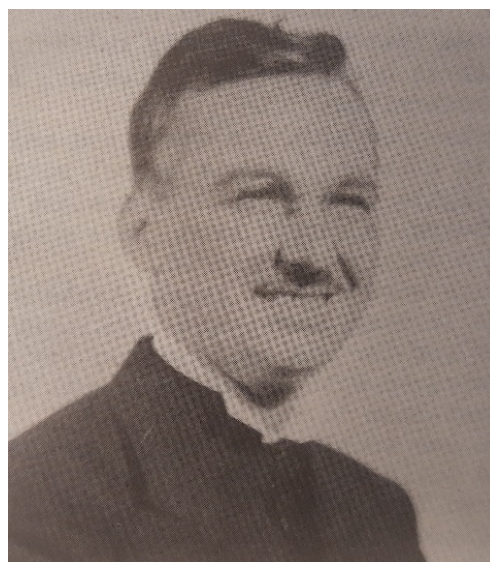
¹¹ „Former FBI agent finds happiness in Hampshire”, Cumberland News-Times, 1997. február 8. Oldalszám nélkül.



3. kép: Stephen és Margo Sziarto esküvői fotója 1936-ból¹²

Az FBI különleges ügynöke

Sziarto a második világháborút követően került kapcsolatba a Szövetségi Nyomozóirodával (Federal Bureau of Investigation), amikor a hivatal felkereste, hogy fordítson le számukra bizonyos, nyilván magyar nyelvű szövegeket. Nem sokkal később, vélhetően a jól végzett munka révén szerzett jó kapcsolatok folyamán, 1947-ben az FBI-nál azt is javasolták neki, hogy utazzon Washington D.C.-be, és jelentkezzen hozzájuk különleges ügynöknek. Mivel érdekelte ez a fajta munka, eleget is tett a felkérésnek, és a szükséges teszteken átmenve végül felvételt is nyert az FBI akadémiájára. 1951-ben kezdődött két évtizedes karrierje a szövetségi kötelékében. Nem sokkal Washingtonba költözésük után felesége, Margaret a Védelmi Minisztériumban kapott állást, a Nemzetbiztonsági Ügynökségnél kezdett dolgozni elemzőként. Ettől kezdve fokozatosan haladt fölfelé az NSA (National Security Agency) ranglétráján, ahonnan végül kódfejtőként vonult nyugdíjba 1973-ban.¹³



4. kép: Stephen Sziarto arcképe a Columbusi egyház évkönyvében (lásd: 4. lábjegyzet)

Stephen FBI-nál töltött 20 éves szolgálata alatt családjával végig a fővárosban élt. Legfőbb feladatai az ügynökségnél a magyar nyelvtudásához kapcsolódtak, munkaideje nagy részében dokumentumokat fordított és tolmácsként tevékenykedett. „Sosem volt szükségem szótárra, jól meg tudtam állni a helyem” – ő maga fogalmazott így egy későbbi interjúban erről az

¹² Az American Hungarian Foundation Levéltára, Hungarian Heritage Center, New Brunswick, New Jersey. A United Church of Christ iratai: Pocahontas, Virginia. AHF ARCH 35-2, Box 1.

¹³ Bethlen Évkönyv, 1993–1996. Bethlen Otthon, Ligonier, PA. 1996. pp. 147–148.

időszakáról.¹⁴ Karrierje során három alkalommal a központi hírszerzésnek, azaz a CIA-nak (Central Intelligence Agency) is készített magas titkosítási besorolású jelentést. Az FBI-nál töltött időszakának egyik fénypontjaként emelte ki, hogy egyszer még J. Edgar Hooverrel, az FBI nagy hatású igazgatójával is személyesen találkozott.¹⁵

Stephen Sziarto fontos szerepet játszott az 1956-os magyar menekülthullám idején. Az FBI kevés magyarul tudó ügynökeinek egyikeként ő maga is több száz magyar menekültet hallgatott ki Amerikába érkezésük után. A fővárosban töltött időszakban sem szakadt el a lelkeszi hivatástól. 19 éven keresztül az FBI Masonic Fidelity Club káplánjaként szolgált, majd az FBI-tól való visszavonulása után emeritus káplánná avatták, amely címet egészen haláláig viselt is. Mindemellett több mint harminc éven át szervezett imaesteket az FBI református dolgozói számára, ezenkívül tizenegy, szolgálat közben életét veszített ügynök megemlékezését is ő tartotta. Nyugdíjas korában is rendszeresen részt vett FBI-os rendezvényeken, amelyeken beszédeket is mondott. Ilyen volt például az FBI megalakulásának 75. évfordulója alkalmából rendezett ünnepség 1983. július 23-án Washingtonban, vagy a Virginia állambeli Quantico-ban lévő FBI-épület megnyitója 1992. október 17-én.¹⁶

A sikeres vállalkozó

Sziarto az FBI-tól való nyugdíjba vonulása után, a lelkeszi hivatás folyamatos fenntartása mellett is kereste a lehetőséget, hogy aktív, munkával, új kihívásokkal és alkotó tevékenységgel teli életet élhessen. Ez a lehetőség egy pár évvel korábban vásárolt teleknek köszönhetően jött el.

Még az FBI-nál dolgozott, amikor 1967-ben feleségével együtt megvásárolt egy 500 acre területű (kb. 2 km²) erdős telket West Virginia államban, Slanesville-ben. A rendezetlen, fás-bokros telken erdőgazdálkodási szakértők tanácsait követve kezdett gazdálkodni, és az amerikai Mezőgazdasági Minisztérium által kidolgozott erdőgazdálkodási terv alapján, főként különböző fajtájú fenyőfacsemeték ezreivel telepítette be a területet. Néhány év után ebből nőtte ki magát a Sziarto Tree Farm, ami mindössze egy évtized alatt az Egyesült Államok keleti partvidékének egyik legszebb erdős területévé vált. A fenyőfa-kitermelés és árusítás mellett, a farm gazdag vadállományának köszönhetően, vadászatok szervezésével is foglalkoztak.¹⁷ Az erdőgazdálkodási vállalkozás meglehetősen jövedelmezőnek bizonyult, az ezúton szerzett vagyonukkal pedig nem fukarkodtak, ha jótékonyaságról volt szó. Például a 60. házassági évfordulójuk alkalmából, 1996-ban Stephen és Margo Sziarto 100.000 dollárt adományozott Stephen alma materének, a Lancaster Theological Seminarynek. Az összegből cserediák-ösztöndíjat hoztak létre, ami lehetővé tette debreceni református diákoknak, hogy egy tanévet a lancasteri szemináriumon tölthessenek, és fordítva. Ugyanebben az évben 50.000 dollárt adományoztak a Society of Former Special Agents of the FBI (Egykori FBI különleges ügynökök társasága) alapítványának is.¹⁸

¹⁴ Cumberland Times-News, 1997. február 8. i. m.

¹⁵ Uo.

¹⁶ Society of Former Special Agents of the FBI. Second Edition. Turner Publishing Company, Paducah, KY. 1998. 235 p.

¹⁷ Amerikai-Kanadai Magyar Élet, 1977. február 12. p. 7.

¹⁸ Steve And Margo Sziarto Celebrate 60th With Generous Charitable Contributions. AHF ARCH 35-2, Box 1.

Plusz egy „karrier”: az író

Az imént ismertetett, három embernek is elegendő életút mellett még egy területen kipróbálta magát: erdőgazdálkodási vállalkozásának sikerre vitele után szerzőként is bemutatkozott. Még 1942-ben, egy cserkésztalálkozó alkalmából kezdett el „furcsa és különleges definíciókat” gyűjteni. Ez a hobbija később is megmaradt, az 50 éven át folyamatosan gyűjtött vicces szómagyarázatokat szorgosan lejegyezte és katalogizálta is. Az ennek alapján készült könyv 1993-ban jelent meg, címe pedig Deft and Daft Dictionary volt.¹⁹ Saját bevallása szerint ez volt az első és utolsó könyve, nem tervezte, hogy írói karrierbe is belekezd. Ide kapcsolódik, hogy lelkes gyűjtője és fordítója volt a magyar költészetnek, személyes iratai között sok klasszikus (pl. Petőfi-versek), de néhány kevésbé ismert magyar vers saját kezűleg fordított angol változata is megtalálható.²⁰



5. kép: A 60. házassági évfordulón
(lásd: 14. lábjegyzet)

Élete során folyamatosan igyekezett aktívan bekapcsolódni az amerikai magyar (elsősorban református) közösség életébe. FBI-os időszaka után szerepet vállalt több amerikai magyar református egyházközségben, pl. gyermekkori lakóhelyén, Pocahontasban. Rendszeresen részt vett az Amerikai Magyar Református Egyház gyűlésein. Tagja volt a Hungarian Freedom Fighters Federation (Magyar Szabadságharcos Szövetség) egyházközségének, amelyet 7 éven át káplánként is szolgált.²¹ Érdekes adalék, hogy a Vasváry-gyűjteményben megtalálható egy 1968-ban írt angol nyelvű levél, amit Sziarto Vasváry Ödönnek küldött. Ebből kiderül, hogy a két lelkész többször is beszélt egymással, láthatóan jó viszonyban voltak. Maga a levél egyébként egy Lajos Mihálynak (Mike Lewis) megszavazott díjjal kapcsolatban íródott, amit az American-Hungarian Studies Foundation éves bankettjén adtak át. Sziarto érdekességként közli Vasváryval, hogy a banketten felszólaló „Dohános Pista” tíz bélyegtervet is készített az amerikai posta számára. Sziarto több kérdőjellel és felkiáltójellel fejezte ki izgatottságát azzal a ténnyel kapcsolatban, hogy ilyen sokat korábban még egyetlen művész sem tervezett a postának. A levelet „Pista” néven írta alá.²²

¹⁹ Deft & Daft Dictionary: A Word to the Wise. Collected & edited by Stephen Sziarto. Slanesville, WV. 1993. Magyarul szabad fordításban a „Pontos és/de bolondos szótár” talán jól kifejezi a cím jelentését. A kötet online nem érhető el, a Kongresszusi Könyvtárban viszont található belőle példány.

²⁰ AHF ARCH 1.3, Szijártó (István) Papers, Box 2. (1934–1983): Reports, records, poems.

²¹ AHF ARCH 35-2, Box 1.

²² Vasváry-gyűjtemény, Somogyi-könyvtár, Szeged. L1/d:69. Stephen Sziarto levele Edmund Vasvaryhoz, 1968. 04. 12. <http://ekonyvtar.sk-szeged.hu:80/?docId=23100>. [Utolsó letöltés: 2021. 11. 28.]

Stephen Sziarto 88 éves korában, 1998. április 1-jén hunyt el otthonában.²³ Halálát veseelégtelenség okozta.²⁴ Személyében a „magyar Amerika” egyik igen érdekes, sokoldalú figurája távozott az élők sorából. Emlékét mindenképp érdemes megőrizni, legalább egy rövid tanulmány formájában.



6. kép: Stephen Sziarto és felesége sírja a Timber Ridge Christian Church Cemeteryben, High View, WV.²⁵

²³ AHF ARCH 35-2, Box 1.

²⁴ The Washington Post, 1998. április 11. Obituaries.

²⁵ A kép forrása: findagrave.com. https://images.findagrave.com/photos/2019/194/201109896_4197e282-1630-4b92-b8e6-8838f1c82f2d.jpeg. [Utolsó letöltés: 2021. 11. 28.]